

КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ЗА ЧАСІВ МАО ТА ПІСЛЯ (1972–2014 рр.)

Автор, аналізуючи еволюцію американсько-китайських взаємин новітнього часу, розглядає США і Китай як головних суб'єктів сучасних міжнародних відносин у їх боротьбі за місце лідера в багатополлярному світі.

Ключові слова: США; Китай; міжнародні відносини; зовнішня політика; Мао Дзедун.

Якісно новий рівень відносин між США і Китаєм започаткували «азіатські шоки» Річарда Ніксона, починаючи з «гуамської доктрини» 1969 р. [1, с. 131]. Остаточну крапку в нормалізації американсько-китайського співробітництва поставив офіційний візит президента Р. Ніксона до КНР, який завершився підписанням 28 лютого 1972 р. у Шанхаї сумісного комюніке [2, р. 861–863]. На думку відомого історика-міжнародника Є. Бажанова, саме тоді Пекін і Вашингтон залучилися до «стратегічного діалогу» [3, с. 77].

Мета статті – проаналізувати еволюцію американсько-китайських взаємин новітнього часу.

«Тихоокеанська доктрина» Джеральда Форда 1974–1975 рр. надавала Китаю статус американського партнера у справі підтримки рівноваги сил (вочевидь наявність антирадянської спрямованості) в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та концептуально закріпила «позитивну» оцінку місця і ролі КНР у далекосхідній політиці США. За ствердженням газети «Нью Йорк пост», на «тихоокеанській доктрині США цілком можливо поставити тавро «зроблено в Китаї» [4, с. 186].

У період президентства Дж. Картера (1977–1981 рр.) відносинам з КНР американські стратеги приділяли особливу увагу. «В нашому світі, що занадто швидко змінюється, – підкреслював радник президента з національної безпеки, всесвітньовідомий політолог Зб. Бжизінський, – ніщо не має такого важливого значення, як нормалізація зносин між США і Китаєм ... Могутній і надійний Китай може сприяти підтримці міжнародної стабільності» [5, с. 135–136]. Тому нікого не здивувало те, що уряд Картера, дотримуючись курсу Р. Ніксона, й, остаточно досягнувши з китайською стороною наприкінці 1978 р. узгодження, з 1 січня 1979 р. встановив з КНР повні дипломатичні відносини [6, с. 379].

«Нова азіатська доктрина» президента Рональда Рейгана, серед головних пріоритетів якої знаходилися Японія, Китай [7, с. 160]; АСЄАН (Індонезія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, Малайзія), які прийнято разом з Південною Кореєю, Тайванем, Гонконгом (Сянганом) називати «нові індустріальні держави» [8, с. 3], підштовхнула і призвела до ситуації, коли американсько-китайський «шлюб по любові», був замінений «шлюбом за контрактом» [9, с. 117].

Після періоду тимчасової напруги в американсько-китайських взаєминах, що виникла після подій 1989 р. на площі Тяньаньмень, засуджених Вашингтоном, обидві сторони повернулися до підзабутого «стратегічного діалогу» в 1997–1998 рр. З 26 жовтня до 3 листопада 1997 р. відбувся державний візит голови КНР Цзян Цземіня до США. У сумісній американсько-китайській заяві, датованій 29 жовтня 1997 р., відмічалось «намагання до створення конструктивного стратегічного партнерства між Сполученими Штатами і Китаєм; погодження розглядать американсько-китайські зносини з точки зору довготривалої перспективи» [10, с. 250]. Заступник помічника міністра оборони США з проблем безпеки в АТР Курт Кемпбелл на питання редактора журналу «Зовнішня політика США» Джеккі С. Порт (січень 1998 р.) «Який вплив на АТР й на політику США будуть здійснювати зростання і розвиток Китаю...?» відповів: «Справа – ні в могутності Китаю, а скоріше – в характері цієї могутності. Мені здається, що Сполучені Штати дуже чітко заявили, що ми зацікавлені у сильному, надійному, стабільному та квітучому Китаю. Ми хотіли б, щоб цей розвиток був таким, при якому Китай зосереджував би зусилля для збереження і зміцнення регіональної стабільності, дотримувався б правил міжнародної торгівлі та усвідомлював життєво важливий зв'язок між бурхливим розвитком країни й дотриманням нею міжнародних принципів [11, с. 6–7].

Відповідний візит президента Б. Клінтона до КНР проходив з 25 червня до 3 липня 1998 р. (недозволена «розкіш» для американського керманіча 9 днів перебувати поза США). Візит проходив надзвичайно активно: Клінтон відвідав Пекін, Шанхай, Сянган (Гонконг), Сіань, Гуйлінь; виступав по центральному телебаченню; у прямому ефірі відповідав на питання мешканців. Можливо, лідерам обох країн дуже хотілося, щоб у свідомості й американців, й китайців з'явилося поняття «епоха Клінтона – Цзян Цземіня». У якійсь ступені їм це вдалося.

З приходом президента Барака Обама Сполучені Штати почали реалізацію стратегії «повернення до Східної Азії» та «широкого Тихого океану». Заради об'єктивності зауважу, що ці дії американського пре-

зидента були дуже схожими й нагадували «повернення Росії на Великий Схід» та «східну політику Володимира Путіна 2004–2008 років» [12].

Головні пріоритети зовнішньої політики американської адміністрації демократів знайшли відображення у програмній статті літнього номера «Foreign Affairs» за 2007 рік. У більш конкретному форматі концептуальний підхід Вашингтону до найбільшого регіону світу – Азіатсько-Тихоокеанського (який нараховує від 32 до 43 країн [13, с. 4] або від 34 до 46 держав з урахуванням країн тихоокеанських островів [14, с. 129]) та домінуючі напрямки тихоокеанської політики адміністрації Б. Обами були сформульовані у виступі Хілларі Клінтон у січні 2009 р. на засіданні сенатського комітету з іноземних справ у зв'язку з затвердженням її кандидатури на посаду Державного секретаря. Зміст її виступу зводився до того, що США готові використовувати всі можливості «м'якої» (як правило, демократичної, політичної, юридичної) та «жорсткої» (військової) сили для забезпечення глобального лідерства Вашингтона залежно від ситуації в світі, й конкретно – в АТР [15, с. 18].

У квітні 2009 р., на думку аналітика «Washington Post» Ю. Діонна, було дано визначення «доктрини Обами», зміст якої характеризувався як «форми реалізму, не дивлячись на розгортання влади Америки, але з розсудливістю, коли використання влади повинно бути перевірено практичними межами з доданням самосвідомості» [16].

Барак Обама під час свого візиту до Токіо у листопаді 2009 р. заявив наступне: «Як перший тихоокеан-

ський Президент Америки, я обіцяю вам, що ця тихоокеанська нація (маючи на увазі японців) буде зміцнювати і підтримувати наше лідерство в цій життєво важливій частині світу» [17, с. 342-343].

За повідомленням 21 травня 2014 р. начальника штаба ВМС США адмірала Дж. Грінерта, Вашингтон, збільшуючи та активізуючи військову присутність в АТР, не припиняє конструктивного діалогу на рівні військових з Китаєм, що має позитивні результати для обох сторін. Необхідно відмітити, що в цьому ж 2014 році США і КНР прийняли «Кодекс поведінки» у випадку незапланованих зустрічей бойових кораблів двох держав. Разом з тим, застереження щодо встановлення стратегічного балансу або регіонального кондомініума США і Китаю при наявності між ними системних протиріч, хоча й містять раціональне зерно, але на даному етапі їх взаємозв'язків, виглядають передчасними [18].

Таким чином, намагання Вашингтона продемонструвати своїм союзникам, перш за все по НАТО, тверду рішучість у проведенні політики «повернення обличчя до Азії» було підтверджено заявами Пентагона сконцентрувати до 60 % всіх сил і засобів ВМФ США на Тихому океані. Візит Президента і Держсекретаря США в 2012–2014 рр. у країни, які знаходяться поблизу кордонів Китаю – В'єтнаму, Малайзії, М'янми, Південної Кореї, Камбоджі, Таїланду, Філіппін, Японії не залишають сумнівів щодо цілеспрямованості тихоокеанської стратегії Сполучених Штатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пронь С. В. Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття / С. В. Пронь – Миколаїв : Іліон, 2012. – 148 с.
2. Henretta I. A. America. A Concise History / I. A. Henretta, D. Brody, L. Dumenil. – Bedford, Boston / New York : St. Martin's, 1999. – 920 p.
3. Бажанов Е. П. Китай и внешний мир / Е. П. Бажанов. – М. : Международно-политические аспекты. – М. : Международные отношения, 1979. – 328 с.
4. США и проблемы Тихого океана. Международно-политические аспекты / под ред. В. П. Лунина. – М. : Прогресс, 1974. – 224 с.
5. Грайнер Б. Американская внешняя политика от Трумэна до наших дней (Дебаты о внешнеполитических принципах и стратегии США) / Б. Грайнер. – М. : Международные отношения, 1986. – 176 с.
6. 40 лет КНР. – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1989. – 565 с.
7. Богомолов А. О. Тихоокеанская стратегия США а АСЕАН / А. О. Богомолов. – М. : Главная редакция восточной литературы, 1989. – 172 с.
8. Сычева В. А. Трудности четырех «маленьких драконов» / В. А. Сычева. – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. – 135 с.
9. Пронь С. В. Азіатсько-Тихоокеанська доктрина Рональда Рейгана: пошук нових форм військово-політичного співробітництва США та Японії / С. В. Пронь. // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Т. 23 (Вип. 10) : Історичні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. – С. 117–121.
10. Китай в мировой политике / отв. ред. А. В. Торкунов. – М. : Московский гос. инст-тут межд. отношений; РОССПЭН, 2001. – 528 с.
11. Внешняя политика США. – 1998. – Т. 3. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usia.gov/journals/itps/1097/ijpa1097.htm>.
12. Лузянин С. Г. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на «Большой Восток» (2004–2008 гг.). / С. Г. Лузянин – М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. – 447 с.
13. Шергин С. А. Азиатско-тихоокеанская дилемма / С. А. Шергин // Зеркало недели. – 2004. – 14 августа. – С. 4–5.
14. Пронь С. В. Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття / С. В. Пронь – Миколаїв : Іліон, 2012. – 148 с.
15. Шергін С. О. Азіатсько-тихоокеанський регіоналізм у контексті проблем безпеки / С. О. Шергін // Зовнішні справи. Історичні науки. – 2015. – № 6. – С. 16–21.

16. Dionne E. Y. The Obama Doctrine / E. Y. Yr. Dionne // The Washington Post. – 2009. – April 16. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.washingtonpost.com/wp-yn/content/article/AR_2009041502902.html.
17. Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013): / Н. Д. Городня. – К.: «Прінт – Сервіс», 2014. – 528 с.
18. Адмирал Гринерт о стратеги США в Азиатско-Тихоокеанском регионе // Голос Америки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://www.golos-ameriki.ru/content/grinert-us-strategy-us/1918988.html>.

О. В. Иванов

КИТАЙСКО-АМЕРИКАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: ВО ВРЕМЕНА МАО И ПОСЛЕ (1972–2014 гг.).

Автор, анализируя эволюцию американо-китайских отношений новейшего времени, рассматривает США и Китай как главных субъектов современных международных отношений в их борьбе за место лидера в многополярном мире.

Ключевые слова: США; Китай; международные отношения; внешняя политика; Мао Дзедун.

О. Ivanov

SINO-US RELATIONS: DURING AND AFTER MAO (1972–2014 YEARS)

The author of the article, analysing the evolution of the American-Chinese relations of the newest time, examines the USA and China as basic subjects of modern international relations in their fight for the place of leader in the multi-arctic world. Arguing concrete facts and numbers, alluding to researches of the mainly Russian, Ukrainian American, Chinese historians, political scientists, specialists in international law, he not only characterizes the relations of two great powers but also demonstrates their specific, complication, phenomenon.

With the arrival of President Barack Obama's the USA start implementing the strategy «return to Asia» and «wide Pacific». For the sake of objectivity, I note that these actions of the American president were very similar and reminiscent of the «return of the Great East» and «eastern policy 2004–2008, Vladimir Putin».

US-Chinese relations are actually generally accepted indicator of political, economic, socio-cultural, scientific and technological trends; their character accordingly depends on the overall global climate, without which any country can plan, direct and conduct its foreign policy. It is these circumstances explains the relevance, novelty and selected issues.

However, reservations about the establishment of a regional strategic balance or condominium USA and China in the presence of systemic contradictions between them, although it contains a grain of truth, but at this stage of their relationships seem premature.

Key words: the United States; China; international relations; foreign policy; Mao Zedong.

Рецензенти: *Пронь С. В.*, д-р іст. наук, проф.
Шевчук О. В., д-р політ. наук, проф.